

Samen 11 miljoen

Tools voor werken met jongeren:

Level 2

LEVEL 2 - STAP 1 - UITWISSELING

Met wie gaan we de uitwisseling doen?

We gaan ervan uit dat elke uitwisseling met om het even welke klas nuttig en verrijkend kan zijn, maar hoe diverser het publiek, hoe interessanter de uitwisseling. Daarom raden we iedereen van harte aan om een uitwisseling te organiseren met een OKAN-klas. Dat is een Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers. Je vindt een overzicht van alle scholen die OKAN inrichten in hun school op <http://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/onthaalonderwijs-voor-anderstalige-kinderen-okan>.

Let wel: de activiteiten in deze bundel zijn minder geschikt om te doen binnen een uitwisseling met een OKAN-beginnersniveau.

Idealiter kiest de leerkracht dus voor een klas met een heel 'ander' publiek. Een klas 4 TSO uit het Vlaamse platteland met een klas 4 TSO uit hartje Brussel. Een 5e klas haartooi met overwegend meisjes, met een 5e klas automechanica met overwegend jongens. Een klas uit het regulier onderwijs met een klas uit het buitengewoon onderwijs. Je kan eventueel bespreken met je leerlingen welke uitwisseling zij zelf het meest interessant zouden vinden. Inspraak betekent participatie en dat verhoogt altijd de betrokkenheid van de leerlingen.

Werken met allochtone jongeren/OKAN

In een multiculturele klas of een OKAN-klas is – net zoals in elke andere klas – elk individu uniek. Hou rekening met de culturele achtergrond, maar zeker ook met de individuele verschillen. Kijk dus verder dan het 'allochtoon zijn'.

Hou vooral rekening met een mogelijke taaldrempel. Zeker in OKAN, is het taalniveau van de leerlingen meestal erg laag. Probeer daarom je taalgebruik zoveel mogelijk te vereenvoudigen. Maak indien mogelijk gebruik van pictogrammen of beeldmateriaal om te verduidelijken wat je wil zeggen. Spreek langzaam en articuleer goed. Gebruik veel gebaren.

Soms zijn anderstalige nieuwkomers of leerlingen met een andere culturele achtergrond niet zo vertrouwd met sommige vormen van 'spel'. Illustreer zoveel mogelijk de bedoeling met een voorbeeld. En doe de oefening/de activiteit/het spel vooral zelf eerst eens voor, eventueel met een andere leerkracht of met een leerling.

Geef niet eerst een hele opsomming van alle stappen of acties die ze moeten doen in de juiste volgorde, maar werk stap voor stap af. Leg eerst de eerste stap uit, doe het voor, toon het eventueel met een pictogram, vraag hen of ze het verstaan hebben en laat het hen dan doen. Koppel terug ("Ging dat bij iedereen?") en doe dan hetzelfde voor de volgende stap. Hou er dan ook rekening mee dat de dingen soms wat meer tijd in beslag zullen nemen. Leg dit ook uit aan de leerlingen van de reguliere klas (liefst op voorhand), zodat ze weten dat ze die dag soms wat geduld moeten uitoefenen. Het is heel vervelend als je dingen moet uitleggen aan enkele OKAN-leerlingen en de leerlingen van de andere klas zitten er de hele tijd door te

praten.

Tips voor de begeleiders

- Geef geen waardeoordeel, maar probeer het gesprek zo objectief mogelijk te begeleiden.
- Toon interesse in alle leerlingen hun achtergronden, vraag naar hoe het er bij hen aan toe gaat.
- Soms kan het beter zijn verschillen uit te spreken dan te doen alsof ze niet bestaan.
- Verdeel op voorhand de taken en spreek af wie welke activiteit zal begeleiden.
- Probeer niet tussenbeide te komen als je collega van de andere klas bezig is een activiteit uit te leggen. Hoe goedbedoeld ook, dat is verwarrend voor de deelnemers en misschien maakt het je collega onzeker. Als je echt het gevoel hebt dat er iets belangrijks vergeten werd, kan je dat even in je collega zijn/haar oor fluisteren. Of wacht tot hij/zij helemaal uitgepraat is en doe dan de noodzakelijke toevoegingen.
- Spreek op voorhand af wie *timekeeper* zal zijn. Dat is geen dankbare job, maar wel een heel belangrijke. Of je kan afspreken dat – als de ene begeleider is – de andere *timekeeper* is.
- Zorg voor een leuke en lekkere pauze tussendoor. Je kan de leerlingen vragen om iets lekkers te maken, dat ze elkaar tijdens de pauze kunnen aanbieden.
- Is jouw school de plaats waar de andere klas ontvangen wordt? Zorg dan voor een warm onthaal door de leerlingen, dat breekt al de helft van het ijs. Laat de leerlingen van je klas de bezoekers verwelkomen in plaats van hen op een kluitje in de deuropening te laten staan. Je kan het lokaal een beetje versieren, zorg eventueel voor wat muziek. Zet alles al klaar, dan ben je zelf net zo ontspannen.
- Het is normaal dat de leerlingen – zeker in het begin – in groepjes met hun eigen klasgenootjes gaan samentroepen. Wacht dan ook best niet te lang om met de ijsbrekers te beginnen. Zorg ervoor dat de leerlingen bij het zitten in een cirkel gemengd zitten: afwisselend een leerling van klas A en één van klas B.

Bezint eer gij begint

We benadrukken het belang van een goede eerste contactervaring tussen de jongeren. Je kan niet verwachten van twee groepen leerlingen die elkaar nog nooit gezien hebben, dat ze al na 10 minuten tot een diepgaande uitwisseling zullen komen. Met de dingen te forceren, doe je meer slecht dan goed. Vandaar dat we adviseren om eerst één of meer activiteiten van level 1 uit te proberen met je klas en om vooraf activiteit 1 of 2 (zie hieronder) te doen.

Verderop vind je ook nog een heleboel ideeën voor korte kennismakingsopdrachten ('ijsbrekers'). Deze spelletjes lijken op het eerste zicht weinig toegevoegde waarde te hebben, maar niets is minder waar. Het is niet alleen nuttig, maar ook noodzakelijk dat je op de eerste dag van de uitwisseling (zelfs als dat de enige dag van uitwisseling is) voldoende tijd steekt in het 'ontdooien' van de deelnemers en het leren kennen van elkaars naam. Je moet proberen om – binnen de grenzen van de tijd die je ter beschikking hebt – een solide basis te smeden van wederzijds vertrouwen, waarop je nadien kan verder bouwen. Sommige leerlingen zitten mogelijk met weerstanden die we stuk voor stuk en liefst van binnenuit willen ontmantelen.

Activiteit 1: Voorafgaand... De mysterieuze tatoeage I

Doel:	• Leerlingen maken kennis met (een selectie van) de vragen en thema's waarrond we tijdens de uitwisseling willen werken • Leerlingen leren zichzelf, elkaar én de leerlingen van de andere klas beter kennen • Het ijs breken: - Voorafgaand aan de uitwisseling: doordat alle leerlingen een stukje van zichzelf blootgeven, stelt men zich 'open' naar de ander. Ze moeten een stukje van de muur (die ieder van ons rond zich bouwt ter bescherming van zichzelf) afbreken om te laten zien wat erachter schuilt. Indien men openheid en oprechtheid van een ander verwacht, dient men ook zichzelf kwetsbaar op te stellen. - Tijdens de uitwisseling: het spelelement van de geheime boodschappen dient als ijsbreker. Leerlingen worden verplicht om naar elkaar te kijken en om elke leerling grondig in zich op te nemen.
Duur:	3 aparte momenten 1. Deel 1: ongeveer 30 min in de klas + 30 min naverwerking door de leerkracht (verzamelen en versturen van de filmpjes) 2. Deel 2: 10 min 3. Deel 3: 10 min (tijdens de uitwisseling)
Korte inhoud:	1. De leerlingen nemen interviews van elkaar af. Ze filmen dit en sturen de interviews door naar de klas waarmee ze uitwisselen (twin-klas). 2. De leerlingen krijgen interviews van de twin-klas. Ze bedenken een geheime boodschap voor hun 'twin'-leerling. 3. De leerlingen proberen te ontdekken wie hun 'twin'-leerling is. (tijdens de uitwisseling)
Benodigheden:	1. bijlage 2_1_1 (thema's en vragen kort) uit de werkmap level 2, zoveel mogelijk camera's of smartphones 2. computerklas 3. schmink-krijtjes (de dag van de uitwisseling, maar nog voor de leerlingen elkaar ontmoeten)
Werkwijze: DEEL 1	We raden aan om eerst één of meerdere filmpjes van de uitwisselingen tijdens het pilootproject 'Samen 11 miljoen' te laten zien. Ze zijn gerangschikt per thema. • thema 1: Liefde/verliefdheid/vriendschap • thema 2: Geluk • thema 3: God/natuur/de mens • thema 4: Levensloop • thema 5: Gevoelens • thema 6: Thuis/vaderland • thema 7: Familie/afkomst Vertel vervolgens aan de leerlingen dat zij straks elkaar ook mogen interviewen en filmen. Verdeel de leerlingen in 7 groepen en geef elke groep een thema. Geef elke groep een blad thema's en vragen kort uit de werkmap level 2 met de thema's en bijhorende vragen. Laat ze dan – binnen hun groepjes – de vragen van hun thema onderling verdelen.

Specifiek voor OKAN:

We probeerden de vragen zo eenvoudig mogelijk te formuleren. Toch kan het nodig zijn om na te gaan of iedereen de vragen wel goed begrijpt.

Probeer – indien mogelijk – te zorgen voor één camera/smartphone per 2 leerlingen. Als dit niet lukt, kan je een doorschuifstelsel bedenken. Het is handig als je vooraf eens opzoekt welke lokalen op dat moment leeg zijn zodat je die kan gebruiken voor de interviews. Als er te veel leerlingen op hetzelfde moment in hetzelfde lokaal elkaar interviewen kan het anders nogal luidruchtig worden. Laat de leerlingen elkaar nu interviewen en filmen (bijvoorbeeld in paren). Het resultaat moet zijn dat elke leerling een filmpje heeft waarop hij/zij een antwoord geeft op één vraag. Het is handig als ook de vraag in beeld gesteld wordt. Het beste resultaat krijg je als de leerlingen hun antwoord zoveel mogelijk proberen te verduidelijken, liefst met concrete voorbeelden uit hun eigen leven.

	Bijvoorbeeld: Gwendolyn koos de vraag “Wat betekent geluk voor jou?”. Ze vertelt dat geluk voor haar betekent om mooie momenten te beleven met haar familie. De interviewer kan dan een extra vraag stellen, bijvoorbeeld “Kan je je zo’n moment waarop je heel gelukkig was met je familie voor de geest halen?” Gwendolyn vertelt over haar laatste vakantie, toen ze met haar familie ging kamperen in de bergen in Zweden. Specifiek voor OKAN: Help de OKAN-leerlingen met de vragen en hun antwoorden indien nodig. Je kan proberen de leerlingen te helpen om hun gedachten om te zetten in het Nederlands, uiteraard zonder hen een antwoord voor te zeggen. Het kan ook nuttig zijn om enkele woorden of korte zinnen van hun antwoord op papier te zetten, als geheugensteuntje.
Naverwerking door de leerkracht 	Verzamel alle filmpjes. Vraag aan de leerlingen dat ze het filmbestand hun voornaam geven. Je kan ze laten doorsturen via mail, Whatsapp, Facebook, enz... Als je sociale media gebruikt, kan je – als de leerlingen daar hun toestemming voor geven – de filmpjes ook op die manier met anderen delen. Wellicht zijn de leerlingen ook nieuwsgierig naar elkaars filmpjes. Specifiek voor OKAN: Als je een OKAN-klas hebt met een beginnersniveau kan je – mits je beschikt over (een vriend/collega met) aardig wat ICT-vaardigheden – de leerlingen laten antwoorden in hun eigen taal en nadien de filmpjes ondertitelen. Hier lees je hoe je dit best aanpakt. Ze moeten uiteraard wel de vraag begrijpen, die gesteld wordt in het Nederlands. Nadien kan je vragen om samen met jou hun antwoord te vertalen en onder het filmpje te plakken. Dit vergt wel een extra inspanning en er zal wat tijd in kruipen, maar het kan voor hen ook een goede en leuke oefening zijn. Vervolgens stuur je de filmpjes door naar de leerkracht van de andere klas. Een handig programma hiervoor is WeTransfer, maar er zijn zeker nog andere manieren om grote bestanden te delen. Dat kan je bespreken met de leerkracht in kwestie. Als alles goed gaat, krijg jij van de andere leerkracht ook een heleboel filmpjes; evenveel als er leerlingen in die klas zitten.
Werkwijze DEEL 2	Geef elke leerling van je klas een filmpje. Als de aantallen niet overeenkomen kan je sommige leerlingen twee filmpjes geven (als er in de andere klas meer leerlingen zitten) of enkele leerlingen samen zetten aan één filmpje (als er in de andere klas minder leerlingen zitten). Als je geen computerklas hebt, kan je ze ook aan de hele klas tonen met de beamer of het smartboard, maar dan neemt deze activiteit wel veel meer tijd in beslag. Je kan er eventueel ook voor kiezen om de filmpjes door te sturen naar de leerlingen en ze er thuis naar te laten kijken. Vertel aan de leerlingen dat zij, op de dag van de uitwisseling, een geheime boodschap voor deze leerling moeten aanbrengen op een zichtbare plaats op hun lichaam: hun kaak, hand, schouder, pols, enkel, ... Het moet gelijken op een tatoeage, liefst zo subtiel mogelijk. De bedoeling is dat de leerling, wiens filmpje zij kregen, weten dat zij hun filmpje hebben gezien, zonder woorden te gebruiken. De beperkte ruimte voor hun tatoeage zorgt ervoor dat ze hun boodschap zoveel mogelijk moeten proberen te vereenvoudigen. Bijvoorbeeld: Amin kreeg het filmpje van Gwendolyn. In het filmpje antwoordt ze op de vraag “Wat betekent geluk voor jou?”. Ze vertelt dat geluk voor haar betekent om mooie momenten te beleven met haar familie. Dat ze zich het gelukkigst voelde toen ze ging kamperen met haar ouders in de bergen in Zweden. Amin kan dan bijvoorbeeld een berg tekenen op zijn schouder, of een tent, of een Zweedse vlag. Hij hoopt dat Gwendolyn op de dag van de uitwisseling deze cryptische boodschap zal begrijpen.
Werkwijze DEEL 3	Deel 3 van dit spel vindt plaats op de dag van de uitwisseling en vind je terug hieronder bij de Ijsbrekers (De mysterieuze tatoeage II). Je kan hen al vertellen dat ook de leerlingen van de twin-klas een tatoeage zullen hebben en dat ze ook moeten op zoek gaan naar de geheime boodschap die bij hen past.

Activiteit 2: Voorafgaand... Raad je plaatje I

Met dank aan Busleyden Atheneum Mechelen voor het ontwikkelen en succesvol uittesten van deze activiteit op school.

Doel:	voorbereiding op 'Raad je plaatje II'
Duur:	5 min voor de leerlingen - 30 min voor de leerkrachten.
Korte inhoud:	Leerlingen van beide klassen nemen thuis een foto van iets wat belangrijk is voor hen
Benodigdheden:	fototoestel of smartphone, printer
Werkwijze:	Vraag aan alle leerlingen om een foto te nemen van iets wat voor hen héél belangrijk is. Dat kan een foto zijn van hun kat, een sjaal van hun voetbalploeg, een familielid, een dagboek, een smartphone, enzovoort. Let op: ze mogen zelf niet op de foto staan! Deze foto sturen ze dan op naar jou, bijvoorbeeld via mail, Whatsapp, Facebook, ... Hou er rekening mee dat misschien niet iedereen deze technische mogelijkheden heeft. Je kan voorstellen dat ze een voorwerp mee naar school nemen en dat je er daar een foto van neemt. Of misschien mag die leerling wel eens jouw fototoestel (of dat van een ander) lenen. Schrijf op de foto twee taboe-woorden; dat zijn de 2 meest voor de hand liggende woorden die bij de foto horen en die tijdens het spel niet vernoemd mogen worden. Bijvoorbeeld: je kreeg een foto van een gewonnen gouden medaille van een marathon, dan schrijf je op de foto 'marathon' en 'medaille'.

Activiteit 3: Ijsbrekers

Vooraleer aan de spelletjes te beginnen, stellen de begeleiders zich voor en leggen ze kort uit wat ze die dag zullen doen. Er worden 'RESPEKT'-afspraken gemaakt, de begeleider hangt deze uit.

Respect voor elkaars mening, ook als deze 'anders' is dan de jouwe

Elkaar laten uitspreken – luisteren

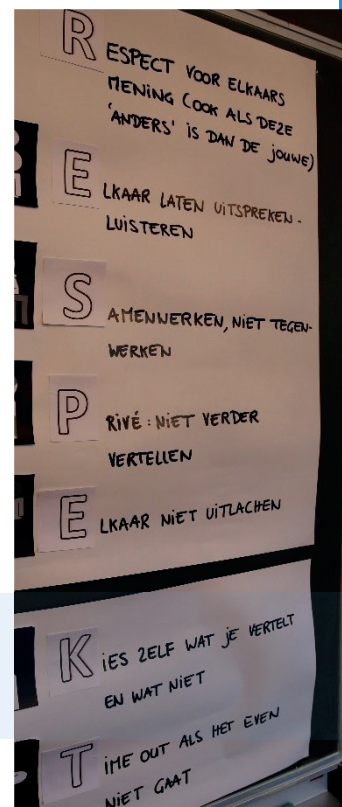
Samenwerken, niet tegenwerken

Privé: niet verder vertellen (Alles wat hier verteld wordt in vertrouwen wordt niet zomaar te grabbel gegooid en doorverteld aan anderen.)

Elkaar niet uitlachen

Kies zelf wat je vertelt en wat niet (We rekenen op het gezond verstand van de leerlingen zelf om geen dingen te vertellen waar ze achteraf spijt van zouden krijgen. Ze hoeven niets te vertellen waar ze zich niet goed bij voelen om wat voor reden dan ook.)

Time out als het even niet gaat (Voor wie bovenstaande regels niet volgt.)

Specifiek voor OKAN: Als de uitwisseling met een OKAN-klas plaatsvindt, kan het handig zijn om gebruik te maken van de pictogrammen die je terugvindt in de **werkmop level 2** in **bijlage 2_1_3 (picto's RESPEKT)**.

Hieronder geven we verschillende mogelijkheden voor kennismakingsspelletjes die goed zijn om het ijs te breken. Kies naar believen een of meerdere activiteiten uit, rekening houdend met de beschikbare tijd en het (taal)niveau van de leerlingen. Zorg er steeds voor – bij het zitten in een kring – dat de leerlingen gemengd zitten: afwisselend een leerling van klas A en één van klas B.

Kennismaking

Doel:	Leerlingen leren elkaars naam en afkomst kennen
Duur:	5 min
Korte inhoud:	Iedereen stelt zichzelf voor.
Benodigdheden:	stoelen in een kring
Werkwijze:	We nemen eerst even de tijd om 'formeel kennis te maken'. We gaan zitten op een stoel in een kring en iedereen stelt zichzelf voor en zegt waar hij/zij vandaan komt.

Stoelendans	
Doel:	Leerlingen leren elkaars naam en afkomst kennen
Duur:	10 min
Korte inhoud:	Iedereen moet binnen een beperkte tijd in een bepaalde volgorde gaan staan, maar niemand mag hierbij de grond raken.
Benodigdheden:	• evenveel stoelen als er leerlingen + leerkrachten zijn • wereldbol en bolletje touw • chronometer
Werkwijze:	Alle stoelen worden in een kring gezet en alle deelnemers gaan op hun eigen stoel staan. De begeleider staat in het midden, de leerkrachten doen mee. Nu moet iedereen binnen een beperkte tijd in een bepaalde volgorde gaan staan, maar niemand mag hierbij de grond raken. Na afloop steeds kijken of de volgorde juist is. (De opgegeven tijd is eerder een richtlijn en dient vooral om het spannend te maken; belangrijk is ook dat de deelnemers een succeservaring beleven) 1) 3 minuten om in alfabetische volgorde volgens voornaam te gaan staan 2) 3 minuten om in afstand naar geboorteplek te gaan staan (afstand in vogelvlucht van de school tot ...). Bij discussie kan je meten op de wereldbol met een touwtje tussen beide punten (dan meet je best van hoofdstad tot hoofdstad of van midden land tot midden land, indien de hoofdsteden er niet op staan)

Pak de bezem	
Doel:	Leerlingen leren elkaars naam kennen
Duur:	10 min
Korte inhoud:	spelletje op reactiesnelheid
Benodigdheden:	bezemsteel
Werkwijze:	Iedereen staat in een kring, één iemand staat in het midden en houdt een bezemsteel vast die loodrecht op de grond staat. Op het moment dat hij de bezemsteel laat vallen, noemt hij een naam. De persoon die zijn naam hoort, moet nu zo snel mogelijk de bezemsteel proberen te pakken, voordat die de grond raakt. Als hij de bezem niet tijdig kan pakken, moet hij zelf in het midden gaan staan in de plaats van de ander. Om het moeilijker/gemakkelijker te maken, kan je de kring groter/kleiner maken. Of je kan zeggen dat ze geen naam mogen noemen van een klasgenootje. Na een tijdje kan je vragen wie nog niet genoemd is. Deze leerlingen steken hun hand op en de leerling in het midden moet één van hun namen noemen. Uiteraard mag je hen helpen.

Ik zit naast...	
Doel:	Leerlingen leren elkaars naam kennen
Duur:	10 min
Korte inhoud:	onthoudspelletje
Benodigdheden:	stoelen in een kring
Werkwijze:	Iedereen zit op zijn stoel in een kring. Een leerkracht zegt bijvoorbeeld: "Ik heet vriendelijke Veerle". De persoon links van Veerle zegt nu: "Ik heet aardige Ali en ik zit naast vriendelijke Veerle". De persoon links van Ali zegt dan: "Ik heet eerlijke Eva en ik zit naast aardige Ali, die zit naast vriendelijke Veerle." Zo ga je de hele kring rond. Als er iemand moeite heeft om zich de namen te herinneren, mag de groep hem helpen.

Ik rijd met de brommer en neem ... mee	
Doel:	Leerlingen leren elkaars naam kennen
Duur:	10 min
Korte inhoud:	spelletje op reactiesnelheid
Benodigdheden:	stoelen in een kring
Werkwijze:	Iedereen zit op zijn stoel in een kring. De begeleider staat in het midden, dus er is 1 stoel vrij. De persoon rechts naast de lege stoel verplaatst zich en zegt: "Ik rijd". De volgende verplaatst zich in dezelfde richting en zegt: "met de brommer". De derde verplaatst zich en zegt: "en neem (naam) mee." Is bijvoorbeeld Jo genoemd, dan moet Jo zich naar de vrije stoel verplaatsen. Zijn stoel komt daardoor vrij, de begeleider moet dan zo snel mogelijk op Jo zijn lege stoel gaan zitten. Maar de persoon rechts van de lege stoel moet dit beletten door zelf op de lege stoel te gaan zitten, met de woorden "ik rijd", waardoor het spel weer in beweging wordt gezet. Als de persoon in het midden erin slaagt om op de vrije stoel te gaan zitten, komt de persoon rechts daarvan in het midden. Het spel kan dan weer herbeginnen

In de knoop	
Doel:	Leerlingen leren samenwerken
Duur:	10 min
Korte inhoud:	teambuildingsactiviteit
Benodigdheden:	lang stevig touw
Werkwijze:	Alle deelnemers nemen op een willekeurige plaats het touw vast. Vanaf dan mogen ze het niet meer loslaten en hun handen verplaatsen. De bedoeling is nu dat ze een knoop maken. Als er nog tijd over is, kan je nog andere dingen proberen, zoals een strik maken of vlechten.

De mysterieuze tatoeage II

Doel:	Dit spel kan enkel gespeeld worden als elke klas vooraf activiteit 1 heeft gedaan (zie hierboven). Je doet dit best pas op het einde van de kennismaking, dus nadat je al een aantal andere ijsbrekers hebt gespeeld. • Het spelelement van de geheime boodschappen dient als ijsbreker • Leerlingen worden verplicht om elke medeleerling grondig te observeren • Leerlingen leren elkaar op korte tijd een beetje beter kennen
Duur:	10 min
Korte inhoud:	De leerlingen proberen te ontdekken wie hun 'twin'-leerling is.
Benodigdheden:	• schmink-krijtjes • stoelen in een kring
Werkwijze:	De leerlingen hebben tijdens de voorgaande kennismakingsspelletjes al de kans gekregen om iedereen goed te bekijken. Nu komen we terug naar de kring, iedereen gaat weer zitten en één voor één mag iedereen zeggen wie 'zijn/haar' geheime boodschap 'getatoeëerd' heeft. En waarom hij/zij denkt dat dit teken of symbool betrekking heeft op hem/haar.

Raad je plaatje II

Doel:	Dit spel kan enkel gespeeld worden als beide klassen vooraf activiteit 2 hebben gedaan (zie hierboven). Je doet dit best pas op het einde van de kennismaking, dus nadat je al een aantal andere ijsbrekers hebt gespeeld. • ijsbreker • Leerlingen leren elkaar op korte tijd een beetje beter kennen
Duur:	Afhankelijk van het aantal deelnemers. Reken zeker 1 minuut per deelnemer plus een vijftal extra minuten om het spel uit te leggen en een goed kwartier om het af te sluiten.
Korte inhoud:	Speeddating aan de hand van een persoonlijk voorwerp. De leerlingen proberen te ontdekken welke foto bij welke leerling hoort. Ieder vertelt kort iets over zijn/haar foto.
Benodigdheden:	• stoelen per twee tegenover elkaar in een kring als twee concentrische cirkels. Binnenste cirkel = evenveel stoelen als de klas met de minste leerlingen, buitenste cirkel = evenveel stoelen als de klas met de meeste leerlingen. Tussen beide cirkels zet je tafels. • bijlage 2_1_3 (invulblad raad je plaatje) uit de werkmop level 2 (1 per leerling) • schrijfgierief • post-its • foto's van de leerlingen met de taboewoorden erop geschreven ● Leerlingen van klas A ● Leerlingen van klas B

Werkwijze:	Geef elke deelnemer pen en papier om eventueel nota te nemen. Organiseer een speeddate. Elke deelnemer krijgt 1 foto van een voorwerp van iemand anders en 1 minuut de tijd om proberen te weten te komen of de persoon die voor hem/haar zit al dan niet kan gelinkt worden aan de foto. Ze mogen de foto uiteraard aan niemand tonen. Ze mogen beiden enkel ja/nee vragen stellen aan de persoon die voor hen zit (en enkel antwoorden met "ja" of "nee" op vragen die ze zelf krijgen) en ze mogen de twee taboewoorden die op hun foto staan niet uitspreken. Na 1 minuut geef je een signaal, de lln van klas A staan op schuiven 1 plaats op in wijzerzin. Het spel herhaalt zich voor de komende minuut. Als iedereen van klas A met iedereen van klas B gesproken heeft, geef je alle deelnemers nog heel even de tijd om hun definitieve naam op de foto te schrijven of te plakken met een post-it en om de foto aan het bord te hangen. De bedoeling is dat iedereen even naar de foto's kijkt. Ze kunnen kijken of de foto juist geraden werd en de persoon van wie de foto is kan uitleggen waarom hij/zij deze foto koos. Om dit laatste niet te lang te laten duren kan je vragen dat de persoon van wie het voorwerp is, in één zin uitlegt waarom hij/zij dit voorwerp koos.
-------------------	--

Vereenvoudiging voor OKAN:

Je kan de regels voor OKAN ietwat versoepelen: zij mogen ook gewone vragen stellen en hoeven geen rekening te houden met de taboewoorden.

LEVEL 2 - STAP 2 - NAAR MEER BEGRIP EN VERDRAAGZAAMHEID

Werken met de vragen en de getuigenissen van 'Samen 11 miljoen'

Voor het pilootproject Samen 11 miljoen verzamelde GoodPlanet getuigenissen van leerlingen uit het reguliere onderwijs en uit onthaalklassen voor anderstalige nieuwkomers (OKAN). Het beeldmateriaal hiervan vind je [hier](#). We organiseerden uitwisselingen tussen telkens twee klassen (enerzijds regulier, anderzijds OKAN) en maakten daarbij dankbaar gebruik van de vragen uit het project [7 billion others](#) van Yann Arthus-Bertrand. We lieten de leerlingen deze vragen aan elkaar stellen en merkten dat dit een heel fijne en warme dynamiek op gang bracht. Het zijn vragen die op ieder van ons betrekking hebben en die gaan over universele thema's. Ondanks de eenvoud van de vragen zit er toch veel diepgang in. Het werken ermee schiep een mooie band tussen alle deelnemers. We merkten dat we – ondanks onze oneindige verscheidenheid – toch allemaal tot één en dezelfde soort behoren. Het besef dat we allemaal 'gewoon' mens zijn, werkte heel ontwapenend.

"In het begin vond ik die van OKAN maar een beetje raar. Maar vandaag heb ik ontdekt dat dat eigenlijk ook gewone mensen zijn, zoals ik."
(leerling uit 3 ET, na afloop van de uitwisseling in VTI Aalst)

In het hele educatieve pakket zal je merken dat deze filmpjes en vragen regelmatig terugkeren. Je kan er ook voor kiezen om tijdens je uitwisseling uitsluitend met deze vragen te werken, zonder omkaderende methodiek of zonder spelelement. Hieronder enkele ideeën hoe je dan tewerk kan gaan.

- Laat de leerlingen interviews van elkaar afnemen. Geef hen een vragenlijst (**bijlage 2_1_1 (thema's en vragen kort)**) uit de **werkmapp level 2**. Laat hen bijvoorbeeld uit elk thema een vraag kiezen die ze willen stellen en laat hen bij elk thema nog een extra vraag verzinnen. Extra vragen kan je ook vinden in dezelfde werkmapp, **bijlage 2_2_0 (thema's en vragen extra)**. Je kan de leerlingen ook hieruit laten kiezen.
- Organiseer een 'speeddate'. Leerling X krijgt een aantal minuten de tijd om vragen naar keuze te stellen aan leerling Y van de andere klas, waarna Y evenveel tijd krijgt om zijn vragen te stellen aan X. Daarna wordt er gewisseld en komt X tegenover Z te zitten. Het kan interessant zijn om elke leerling één vraag te laten kiezen, die hij elke keer opnieuw stelt. Hij/zij moet dan een soort vergelijkend onderzoek doen. Nadien kan er teruggekoppeld worden in de kring, waarna iedere leerling (zonder namen te noemen) de bevindingen uit zijn interviews kan delen met de groep.
- Print alle vragen, knip ze in reepjes en doe ze in een hoed. De leerlingen moeten dan, in kleine groepjes¹ of in duo's, een vraag trekken uit de hoed en daarop antwoorden. De andere(n) kunnen nadien zeggen of dat voor hen ook zo is of hun eigen ervaringen en bevindingen delen.
- Indien je activiteit 1 uit het thema *Wat raakt mij (niet)? (level 1 – stap 2)* nog niet deed: toon de filmpjes per thema (of kies thema's uit die jij op dat moment belangrijk vindt). Na het filmpje kan je het gesprek in kleinere groepjes (zoveel groepjes als je begeleiders hebt) op gang brengen door volgende vragen te stellen:
 - Welke getuigenissen raken je (niet)?
 - Welk thema vind jij belangrijk? Waarom?
 - Waar zitten de belangrijkste verschillen tussen de mensen uit de filmpjes? Hoe komt dit?
 - Waarin verschillen zij van jou?
 - Waar zitten de belangrijkste gelijkenissen tussen de mensen uit de filmpjes?
 - Waarin gelijken zij op jou?

Wees creatief en verzin zelf een manier om ermee te werken. Je eigen manier zal vast het best aansluiten bij jouw wensen en noden van het moment. Wij vinden het altijd fijn om feedback of extra tips te krijgen over hoe je met het materiaal aan de slag kan gaan. [Laat ons zeker iets weten](#) en wie weet, nemen we jouw werkwijze wel op in ons educatief pakket (uiteraard met vermelding van je naam, ere wie ere toekomt).

¹We hebben uit ons pilootproject geleerd dat het spreken over persoonlijke thema's – zeker met jongeren die de taal niet goed beheersen – beter werkt in kleine groepjes dan in grote kring. Op zo'n momenten verdwijnen de anderstaligen erg naar de achtergrond, terwijl ze in beperkte kring wel durven spreken.

Activiteit 1: Labels²

Doel:	• Leerlingen zien in welke labels mensen soms gebruiken. • Leerlingen worden zich ervan bewust dat: - wij allemaal stereotypen gebruiken - stereotypen ongenueanceerd zijn - stereotypen vaak niet stroken met de werkelijkheid • Leerlingen krijgen meer begrip voor andermans gevoelens door zelf te ondervinden hoe het is om behandeld te worden volgens bepaalde vooroordelen.
Duur:	100 min
Korte inhoud:	Deze werkvorm is een goede starter omdat het meteen persoonlijk wordt. Er zit ook een stevige portie teambuilding in. <i>Wel minder geschikt voor uitwisseling met anderstalige leerlingen omwille van eventueel moeilijk taalgebruik. Voor een uitwisseling met anderstaligen verwijzen we graag naar activiteit 2.</i>
Benodigheden:	• witte zelfklevende etiketten • stiften • eventueel papier en schrijfgerief • extra benodigheden naargelang de keuze van je opdracht (lees hieronder): aantal lege bierkratten, aantal hoepels, een groot zeil of stevig stuk stof of ... , tractorwiel of een grote hoepel
Werkwijze:	Verdeel de twee klassen in twee gemengde groepen. Hierbinnen moeten de leerlingen paren maken, een leerling uit klas A met een leerling uit klas B. Geef eerst een voorbeeld van welke labels jij denkt dat andere mensen zouden kunnen gebruiken om jou te beschrijven. De leerlingen weten bijvoorbeeld dat jij erg bezig bent met duurzaam leven en inzet met het milieu; jij krijgt het label 'groene jongen' opgeplakt. Of erger nog: 'geitenwollensok'. Vraag aan de leerlingen welke labels men zou kunnen gebruiken om hen (als individu) te klasseren. Bijvoorbeeld allochtoon, clown, krapuul, eeuwige optimist, strever, luierik, muggenzifter, ... Het hoeft niet negatief te zijn, maar heeft vaak wel die bijklank. Laat ze hier in paren over spreken. Laat ze eventueel de labels die ze vonden opschrijven (max 1 of 2 woorden). Ieder kiest er nu een label uit dat hij/zij vaak opgeplakt krijgt en hij/zij het meest haat. Dit woord schrijf je op een zelfklevend etiket. Laat de leerlingen elkaar volgende vragen stellen: • Waarom is dit het etiket dat je het minst graag opgeplakt krijgt? • Is het zo dat mensen aan dit label bepaalde eigenschappen verbinden? • Merk je ook aan het gedrag van de mensen dat ze jou dit label opplakken? Vervolgens deel je de groepen opnieuw in: de leerlingen van klas B uit de ene groep komen samen met die van klas A uit de andere groep. Binnen deze nieuwe groepen kleef je elke leerling zijn label op het voorhoofd van iemand uit de andere klas. Het is belangrijk dat die persoon niet ziet wat er op het etiket staat. Normaal gezien heeft elke leerling nu een etiket op zijn voorhoofd: namelijk het gehate label van iemand anders. Ze weten van wie het label afkomstig is, maar niet wat erop staat. Elke groep krijgt nu een eenvoudige opdracht. Dat mag dezelfde zijn in beide groepen of een andere, naargelang het materiaal en de ruimte waarover je beschikt. Zorg ervoor dat de leerlingen minstens 15 minuten zoet zijn met hun opdracht. Enkele voorstellen van typische teambuildingsactiviteiten: • De leerlingen moeten de speelplaats of een andere ruimte oversteken op een beperkt aantal omgekeerde bierkratten. Ze mogen hierbij de grond niet raken (geef een groep van 10 leerlingen bijvoorbeeld 8 kratten). Kijk wat lukt. Als het te gemakkelijk gaat, haal je één krat weg. Is het te moeilijk, dan geef je hen er één bij. In de plaats van omgekeerde kratten kan je ook hoepels gebruiken.

²Inspiratie: Werkmap Goede Minnaars, p. 110, Sensoa vzw 2011.

	• Zeilopen³: laat alle leerlingen van een groep plaatsnemen op een zeil, een stevig stuk stof of een tapijt. Nu moeten ze zich verplaatsen naar een gemarkeerd eindpunt zonder van het zeil af te stappen. Om de opdracht iets makkelijker te maken, kan je één leerling naast het zeil laten staan. Die kan dan, als de andere deelnemers opspringen het zeil verplaatsen. Maar dat zeg je natuurlijk niet op voorhand, daar moeten ze zelf achter komen. • <i>Black hole</i>⁴: hiervoor heb je een grote hoepel nodig of bijvoorbeeld een tractorwiel. Alle leerlingen van de groep moeten door de hoepel van de ene naar de andere kant geraken zonder de hoepel aan te raken. Je kan het moeilijker of gemakkelijker maken door de hoepel hoger of lager te hangen. • Misschien ken je zelf nog een typische teambuildingsactiviteit waar je ooit veel plezier aan beleefde. Let er wel op dat het een activiteit is waarbij iedereen aan bod komt en waarbij onderlinge communicatie een grote rol speelt. Het is de bedoeling dat de leerlingen tijdens het uitvoeren van één van bovenstaande opdrachten te weten komen wat er op hun label staat. De anderen mogen het niet vertellen (het woord op de labels mag niet uitgesproken worden!), maar ze moeten ernaar handelen. Dat wil zeggen dat elke leerling op een zo stereotiep mogelijke manier reageert op het label dat die persoon draagt. Zeg maar tegen de leerlingen dat ze er een serieus schepje bovenop mogen doen. Vertel hen ook dat het 'rollenspel' dat ze hierbij spelen minstens even belangrijk is als het tot een goed einde brengen van de teambuildingsactiviteit. Tijdens het spel dat ze spelen is er communicatie vereist en zal dit dus zeker aan bod komen. Dit kan tot zeer grappige situaties leiden, maar tegelijk heel confronterend zijn. Bijvoorbeeld: Yamina heeft het label van Morris gekregen. Op zijn label staat 'clown' geschreven. Lucie kreeg het label van Yamina, waarop 'babbelkont' staat. En Lucie gaf haar label aan Morris, waarop 'verlegen' staat. Dat wil zeggen dat Lucie waarschijnlijk een eerder stil meisje is, maar nu wel het label 'babbelkont' opgeplakt krijgt. Tijdens het uitvoeren van de opdracht krijgt ze commentaren in de aard van "Zeg Lucie, zwijg nu eens even, jij doet niets anders dan praten!". En bij het minste wat Yamina zegt en doet, schiet iedereen in de lach. En Morris, die eigenlijk graag de mensen doet lachen, krijgt constant opmerkingen als: "Kom Morris, niet bang zijn." Of "Komaan Morris, zeg jij ook eens iets." Als de teambuildingsactiviteit gedaan is, gaat iedereen weer samen zitten: de 2 groepen komen bij elkaar in de grote kring. Nu gaan we de cirkel rond. Zeg op voorhand dat iedereen 1 min krijgt en dat we deze dingen gaan vertellen (schrijf het eventueel op een bord): • Wat stond er volgens jou op het label op je voorhoofd? • Hoe voelde het om op deze manier behandeld te worden? • Persoon die dit label opschreef/bedacht: herken jij je daarin? Heb jij daar nog iets aan toe te voegen?
Nabespreking in grote groep:	Het is belangrijk dat de leerlingen ervan bewust worden dat 1) wij allemaal stereotypen gebruiken 2) stereotypen ongenueanceerd zijn 3) stereotypen vaak niet stroken met de werkelijkheid Het is belangrijk dat we ons bewust zijn van onze eigen stereotypische beelden en van het risico dat we hieraan bepaalde vooroordelen koppelen en dat we ons dus op basis daarvan op een bepaalde manier gedragen tegenover deze mensen. Je kan volgende vragen stellen aan de leerlingen: • Denk je dat jij dit zelf al eens gedaan hebt; je op een bepaalde manier gedragen tegenover iemand op basis van vooroordelen of stereotypen? Wanneer? • Kwam je nadien tot inzicht dat die persoon toch meer was dan het beeld dat je van hem/haar had? Wat heeft je toen van gedacht doen veranderen?

³ <http://www.teambuildingoefeningen.nl/big-bag-zeil-lopen/>

⁴ <http://www.101werkvormen.nl/alle-werkvormen/the-black-hole/>

Activiteit 2: Interview zonder woorden

Doel:	Leerlingen leren elkaar beter kennen, wat leidt tot meer begrip en verdraagzaamheid
Duur:	30 min (als je nadien ieder zijn poster wil laten voorstellen, reken je best nog een tweetal minuten per deelnemer extra)
Korte inhoud:	door middel van interviews en tekeningen leren de leerlingen elkaar beter kennen
Benodigdheden:	• naamstickers • naamkaartjes van klas A in één zak, van klas B in een andere zak • 1 poster per deelnemer + 1 voorbeeldposter (bijvoorbeeld van de leerkracht die de activiteit begeleidt) • dingen om creatief mee aan de slag te gaan (alcohol- of gewone stiften, kleurpotloden, scharen, lijm, tijdschriften, ... je kan zoveel of zo weinig aanbieden als je zelf wil) • plakband of duimspijkers • klein blokje post-its per deelnemer
Werkwijze:	Elke leerling krijgt een naamstickertje opgeplakt. Iedereen mag ook een naam uit de zak trekken met de namen van de andere klas. Deze persoon moeten ze nu interviewen. De bedoeling is dat ze vragen stellen die peilen naar wie deze persoon is. Bijvoorbeeld: wat vindt de geportretteerde lekker, heeft hij/zij een lief, een huisdier, hoe zit het gezin in elkaar, wat zijn zijn/haar hobby's, enzovoort. Tijdens dit interview stelt elke interviewer een portret samen van de persoon die hij/zij ondervroeg. Dit portret mag geen geschreven woorden bevatten, enkel tekeningen: de begeleider toont een voorbeeldtekening van zichzelf om de opdracht duidelijk te maken. Als het portret af is, wordt het opgehangen in het lokaal. Als alle deelnemers elkaar geïnterviewd hebben en zelf ondervraagd zijn, bekijken ze de opgehangen posters. Ze raden wie afgebeeld wordt door de naam op een post-it te schrijven en die naast de poster te kleven. Nadien kan de maker van het portret heel kort zijn poster (en dus zijn geïnterviewde medeleerling) voorstellen aan de groep.

LEVEL 2 - STAP 3 - NAAR VERBONDENHEID

Verbondenheid loont

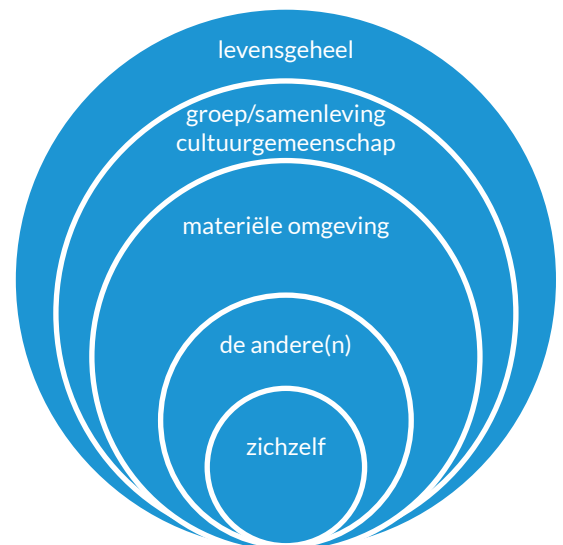
Misschien ken je het 'Project Verbondenheid'⁵ wel, mede ontwikkeld door Gie Deboutte (beter gekend als 'de pestdeskundige')? Dit preventieproject tegen pesten op school werd halverwege de jaren negentig aan de Rechtsfaculteit van de Katholieke Universiteit Leuven ontwikkeld en bouwde voort op het gedachtegoed van Anouk Depuydt. In haar licentiaatsverhandeling criminologie stelt ze dat elk respectloos handelen in wezen 'de-linquent' is. Wat letterlijk betekent dat er tussen de dader en het slachtoffer, op het ogenblik van het respectloos handelen, 'geen (doorleefde of door empathie gekleurde) band' bestaat. De band tussen beide is op dat moment ofwel afwezig (onverschilligheid), ofwel problematisch (vijandig, negatief gekleurd). Beide houdingen bieden de voedingsbodem bij uitstek voor respectloos gedrag. Om te voorkomen dat relaties die richting uitgaan en ervoor te zorgen dat jongeren zich wel inlevend en respectvol opstellen, moet er volgens het 'Project Verbondenheid' werk gemaakt worden van een opvoedings-, leer- en leefomgeving waarin (jonge) mensen de kans krijgen om positieve en meer diepgaande banden te ontwikkelen. Ervaringen van verbonden zijn, vormen immers de opstap naar een houding van meer openheid en respect.

Investeren in verbondenheid biedt uitzicht op heel wat positieve doelen⁶.

- Het individuele en collectieve welbevinden wordt versterkt.
- Er is sprake van minder probleemgedrag en het lukt beter om positieve doelen voor ogen te houden en te realiseren.
- Jongeren die op één of andere manier verbondenheid ervaren, winnen aan groeikracht en zelfvertrouwen en ervaren het leven als zinvol.
- Jongeren met die ervaringen staan meer open voor en worden sterker geboeid door wat zich rondom hen afspeelt. Ze treden het leven met open armen en geest tegemoet en laten zich uitdagen en bevragen door wat hun levens- en leerpad kruist.
- Ervaringen van verbondenheid voeden het inlevingsvermogen van jongeren en laten hen van binnen-uit groeien naar een respectvolle houding. Dat betekent dus dat er minder nood is aan controle, bestraffing en betutteling.

Werken aan verbondenheid houdt in dat er aandacht wordt geschonken aan vijf levensbanden⁷: de band met zichzelf, de band met concrete anderen, de band met de materiële omgeving, de band met de groep/samenleving/cultuurgemeenschap en de band met het levensgeheel (het grote geheel van tijd en ruimte waar alles en iedereen deel van uitmaakt en waarin ons bestaan zich afspeelt). De wijze waarop jongeren meer voeling krijgen met deze vijf bestaansdimensies beperkt zich liefst niet tot het cognitieve of kennisgerichte spoor. Het leren 'over' garandeert immers geen diepgaande betrokkenheid. Doorleefde en bewuste ervaringen maken een veel diepgaander leerproces mogelijk. Het 'weten' dat hieruit voortvloeit, gaat uit van de hele persoon.

Daarom willen wij met dit educatief pakket leerkrachten stimuleren om de uitdaging van een uitwisseling met een andere klas aan te gaan. Om jongeren die concrete ervaring te laten beleven. Zodat 'de andere' niet 'de ver-van-mijn-bed-show' blijft. Daarom ook leggen wij in dit pakket niet zozeer de klemtoon op kennisoverdracht (hoofd), maar werken we vooral rond waarden, normen en gevoelens (hart). Wij berusten ons op het feit dat de leerlingen in de klas de nodige kennis rond de verschillende onderwerpen zullen opdoen en willen hier aanvullend op werken. Alle methodieken in dit pakket zijn erop gericht om – op een niet-betuttelende manier – de jongeren ervaringen aan te bieden. Om ze in contact te laten treden met zichzelf, de andere(n) en de groep en op die manier deze banden te laten beleven en versterken. Op basis van deze verbondenheid werken we in een volgende stap naar een grotere solidariteit, en van daaruit naar een (meer) respectvolle houding.

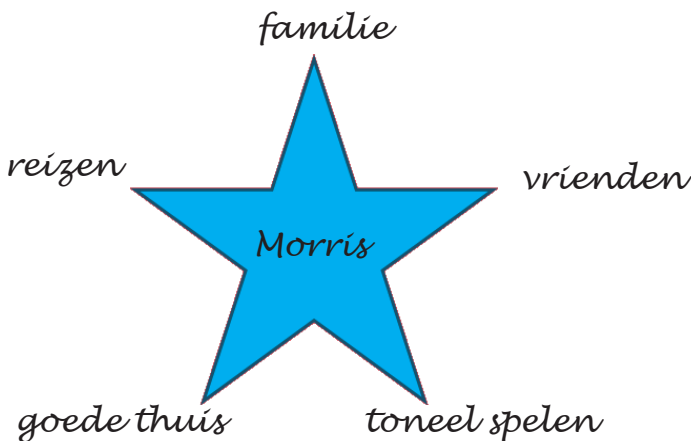

⁵ "Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid.", Gie Deboutte, in opdracht van Minsiter F. Vandenbroucke, Vlaams minister van Onderwijs en Vorming, augustus 2008. De hele publicatie kan je [hier](#) downloaden.

⁶ "Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid.", Gie Deboutte, 2008, p. 131.

⁷ "Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid.", Gie Deboutte, 2008, pp. 131-132.

Activiteit 1: De weg naar het geluk⁸

Doel:	• Leerlingen denken na over waarden en normen: wat maakt ons gelukkig? • Leerlingen denken na over de dingen die hen met elkaar verbinden
Duur:	40 min (als je het opstellen van de top 5 weglaat, kan het ook in 30 min)
Korte inhoud:	leerlingen reflecteren over wat hen gelukkig maakt en vergelijken dit met de bevindingen van hun medeleerlingen.
Benodigdheden:	• grote bladen (hergebruik bijvoorbeeld de achterkant van een gedateerde A3-affiche) • schrijfgerei • blanco kaartjes
Werkwijze:	Elke leerling krijgt een groot blad waarop hij/zij een grote vijfpuntige ster tekent. In het midden van de ster schrijven ze hun naam. In elke punt schrijven ze iets waarvan ze denken dat ze dit nodig hebben om écht gelukkig te zijn. Elke leerling krijgt nu ook 2 blanco kaartjes. Met deze kaartjes en iets om te schrijven, kijken ze naar de sterren van de anderen. Als ze bij de anderen iets zien wat hen aanspreekt, schrijven ze het op hun kaartjes. Ze moeten zich wel beperken tot 2 dingen. Als ze alle sterren bekeken hebben, gaan ze terug naar hun eigen ster. Ze mogen nu kiezen of ze sommige van hun kaartjes (of allemaal) bovenop de woorden leggen die ze zelf al hadden. Daarna gaat iedereen terug in de kring zitten (of in twee kleinere groepjes). Om de beurt vertelt elke leerling hoe de beginsituatie eruit zag en wat ze eventueel veranderd hebben (en waarom). Laat hen uitleggen wat hen opviel bij zichzelf of bij anderen. Probeer nadien in groepjes van 4-5 personen een top 5 op te stellen. Bespreek nadien (eventueel terug in grotere groep(en)): • Was het moeilijk een top 5 op te stellen? Waarom (niet)? Wat is je opgevallen? • Stel dat je dit allemaal hebt, ben je dan écht gelukkig? • Waarvan hangt geluk misschien nog allemaal af? (buitenwereld, jezelf, karakter, ...?) Sluit de activiteit af met het kijken naar de filmpjes rond het thema 'geluk'.

⁸Uit: Zin-d'erin(g): Ego ma non troppo, p. 122 – Bron: Chirojeugd Vlaanderen VZW, PJZ uitgave 'Schoorvoeten' 1994, Antwerpen.

Activiteit 2: linke boel

Doel:	• Leerlingen praten met elkaar over wat hen met elkaar verbindt • Deze verbondenheid visueel weergeven
Duur:	30 min
Korte inhoud:	touwtjesspel dat de verbondenheid tussen de verschillende leerlingen visueel weergeeft.
Benodigdheden:	• stoelen per twee tegenover elkaar in een kring als twee concentrische cirkels. De binnenste cirkel telt evenveel stoelen als de klas met de minste leerlingen, de buitenste cirkel heeft evenveel stoelen als de klas met de meeste leerlingen. Tussen beide cirkels staan tafeltjes. • een stapel blanco A4-bladen • schrijfgierief per leerling • 1 bol touw + 1 extra touwtje (ca. 5 m lang) per leerling • schaar Leerlingen van klas A Leerlingen van klas B
Werkwijze:	Geef elke leerling 3 blanco papieren + schrijfgierief. We beginnen dit spel met een speeddate, opgebouwd als een carrouselgesprek. Dat wil zeggen dat je twee concentrische cirkels maakt van stoelen met tussenin tafels. De binnenste cirkel schuift na elke minuut telkens een plaats op in tegenwijzerzin, de buitenste cirkel schuift één plaats op in wijzerzin. Elke leerling moet met een leerling van de andere klas op zoek gaan naar een link: iets wat hen verbindt. Liefst zo grappig, origineel, interessant mogelijk. Bijvoorbeeld: "wij houden van breien" of "wij waren al in Amerika" of "wij hebben beiden een grote hond". Deze link schrijven ze op een A4-tje, met aan de binnenzijde (dus niet zichtbaar) hun beider namen. Na elke minuut laat je hen opschuiven en na ongeveer 3 minuten roep je stop. Normaal gezien hebben ze dan elk 3 verschillende mensen gesproken en zal jij zeker meer dan voldoende linken op papier hebben om mee verder te kunnen. Vervolgens gaan alle leerlingen in een grote cirkel staan met een diameter van ongeveer 5 meter: telkens afwisselend een leerling van klas A naast een leerling van klas B. Jij en je collega(s) (waarschijnlijk de leerkracht van de andere klas) proberen nu de linken te leggen tussen de verschillende leerlingen. Dat doe je door hen met het touw te verbinden. Lees het woord of de zin die op het papier geschreven staat en geef het uiteinde van de bol touw aan een leerling waarvan je denkt dat het bij hem/haar hoort. De leerling mag het touwtje enkel aannemen als het een link is die hij/zij heeft geschreven. Dan zoek je de leerling die er volgens jou bij hoort. Ook deze leerling mag het touw pas aannemen als de link van toepassing is. Indien wel: knip het touw hier af. En herbegin met de volgende link. Na een tijdje zal er een grappige situatie ontstaan omdat jullie doorheen al die touwtjes moeten manoeuvreren. Vraag de leerlingen wel om de touwen strak te houden, anders geraken ze in de knoop. Het resultaat zal een groot 'web' zijn waarin jullie verbondenheid visueel duidelijk wordt. Je kan het spel nog uitbreiden door aan ieder van de leerlingen nog één touwtje te geven. Als ze een link horen die zij sterk gemeen hebben, moeten de leerlingen letterlijk en figuurlijk 'aanknoping' vinden bij het andere touw, dat de link bevat die zij ook delen. Ze moeten met andere woorden in het web klauteren en daar hun touwtje gaan vastknopen. Pret verzekerd! Vergeet zeker geen foto te nemen van jullie web en naar ons door te sturen samen11miljoen@goodplanet.be

Activiteit 3: Met vlag en wimpel

Doel:	• Leerlingen praten met elkaar over wat hen met elkaar verbindt • Leerlingen denk na over en komen op voor hun eigen waarden • Leerlingen stellen zich open voor de waarden van anderen • Leerlingen komen samen tot compromissen
Duur:	40 min
Korte inhoud:	in groep moeten ze de waarden van elke deelnemer integreren in één vlag/wapenschild.
Benodigheden:	• aantal grote posters om op te tekenen • kladpapier en schrijfgerei (1 blad + 1 potlood voor elke deelnemer) • stiften/potloden • voorbeeldvlag van de begeleider
Werkwijze:	Maak evenwichtig gemengde groepjes van ongeveer 4 leerlingen (dus 2 van elke klas). Elke groep zet zich apart aan een tafel. De bedoeling is dat ze nu eerst 2 minuten nadenken over wat zij echt belangrijk vinden in het leven. Ze moeten elk een top drie van belangrijke waarden opschrijven voor zichzelf. Daarna krijgen ze 20 minuten om – in onderling overleg – een vlag te maken voor hun groep die het best die waarden vertegenwoordigt. (Een wapenschild is eigenlijk een betere benaming, maar we gebruiken hier het woord vlag omdat dat iets is wat iedereen goed zal begrijpen.) Elk lid van de groep moet vertegenwoordigd worden in de vlag, maar sommige waarden zullen misschien gemeenschappelijk zijn. Je mag geen woorden gebruiken in je vlag, enkel tekeningen, symbolen en kleuren. Benadruk dat het een vlag moet zijn: eenvoudig en in één oogopslag duidelijk waar het voor staat. Het is zeker niet de bedoeling om 4 keer 3 waarden te tekenen op die vlag. De begeleider kan eerst een voorbeeld tonen van zichzelf ter verduidelijking. Geef de leerlingen nadien per groep even de tijd om hun vlag voor te stellen aan de anderen.

LEVEL 2 - STAP 4 - NAAR EEN GROTERE SOLIDARITEIT

Solidariteit is een noodzaak

Erich Fromm (1900-1980) was een Duits-Amerikaans filosoof, socioloog en psycholoog. Hij vroeg zich af in wat voor een samenleving de mens zich het best kan ontwikkelen. De historische periode waarin hij zich deze vragen stelde (de gruwelen van WO I en II en de koude oorlog), was erg woelig te noemen en kan in die zin vergeleken worden met onze huidige tijden. Met zijn analyses van destructiviteit en dehumanisering ontpopte Fromm zich als diagnosticus van zowel de mens, als de samenleving⁹. Zijn bezorgdheid over het voortbestaan van de mensheid was gezien de nucleaire dreiging tijdens de koude oorlog zeker niet onterecht. Toch trachtte hij **positieve antwoorden** op de problemen van mens en samenleving te formuleren.

Fromm vond dat de mens een nieuwe verhouding tot stand moest brengen tot zijn medemens en tot de natuur. **Liefde** is daarbij het kernwoord en de kerntaak. De behoefte aan **verbondenheid** is de behoefte “die zich achter alle verschijnselen verbergt”. Door verbinding te zoeken, kunnen we ons ontwikkelen. **Creativiteit** is een tweede vermogen dat ons stimuleert in onze ontwikkeling. Om verbinding en creativiteit mogelijk te maken, is het nodig onze wereld te baseren op **solidariteit en rechtvaardigheid**. Fromm streeft een geworteld ‘zijn’ in een universele broederschap na.

Tegenover conformisme en kuddegeest stelt Fromm de noodzaak van het ontwikkelen van individualiteit, de ontwikkeling van een **eigen identiteit**. De mens moet zich verzekeren van het ‘eigen ik’.

De aandachtige lezer en de enthousiaste gebruiker van dit educatief pakket heeft wellicht al lang begrepen dat wij fan zijn van deze man. Het ontwikkelen van de eigen identiteit, het werken aan verbondenheid en aan solidariteit, zijn in dit pakket kapstokken waaraan we vele methodieken om tot een betere, liefdevolle samenleving te komen, opgehangen.

“All men are in need of help and depend on one another. Human solidarity is the necessary condition for the unfolding of any one individual.”

Erich Fromm

⁹ http://www.humanistischecanon.nl/humanistische_psychologie/erich_fromm_1900_1980_

geschreven door Drs. Jan Hein Mooren, universitair docent Psychologie van zingeving en levensbeschouwing / Praktische humanistiek

Activiteit 1: Een beeld zegt meer dan 1000 woorden

Doel:	• Leerlingen denken na over eigen normen en waarden • Leerlingen leren de normen en waarden van anderen respecteren • Leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit • Leerlingen (h)erkennen de gelijkenissen en verschillen en komen zo tot een grotere solidariteit
Duur:	afhankelijk van de keuze van je vragen, zo kort en zo lang je zelf wil. Reken toch minimaal 15 min. Als je de leerlingen zelf laat knippen in tijdschriften moet je daarvoor toch een 20 min extra rekenen, zeker als je uitwisselt met een OKAN-klas.
Korte inhoud:	heel speelse werkvorm, waarbij de leerlingen veel vrijheid krijgen om zich te uiten. Ze kiezen zelf wat ze vertellen, of ze iets willen vertellen en hoe persoonlijk ze daarbij willen worden.
Benodigdheden:	• een heleboel tijdschriften waarin geknipt mag worden en scharen • of • je gebruikt de beelden uit werkmap level 2 (prenten op voorhand uitknippen). Je kan kiezen uit 60 picto's uit bijlage 2_4_1 (picto's) en 54 foto's uit bijlage 2_4_1 (foto's) of ze allebei door elkaar gebruiken. • bijlage 2_2_0 (thema's en vragen extra) uit de werkmap level 2 • bijlage 2_4_1 (OKAN)
Werkwijze:	Als je de leerlingen zelf laat knippen in tijdschriften duurt de activiteit wat langer, maar is er van bij de start al sprake van uitwisseling en communicatie. Je kan de leerlingen in 7 gemengde groepen verdelen (klassen evenwichtig mengen) en elke groep een thema geven uit de 7 thema's van de bijlage 2_2_0 (thema's en vragen extra). Geef ze ook de uitgebreide vragenlijst. Laat ze de vragen bij hun thema lezen, deze aan elkaar stellen en daarna in de tijdschriften op zoek gaan naar prenten waarvan zij vinden dat ze bij het thema passen. Ze kunnen tijdens dit proces al met elkaar bespreken waarom ze dit een passende prent vinden. Bij groepen met meer dan 20 deelnemers splits je de groep best in twee. Leg alle knipsels uit de tijdschriften of alle foto's en/of picto's door elkaar op de grond, met de afbeelding naar boven en goed zichtbaar. De begeleider stelt een vraag uit de vragenlijst. Je kan bijvoorbeeld een vraag uit elk thema kiezen. Hieronder enkele voorbeelden van dankbare vragen voor dit spel: • Wat is dat, 'liefde'? • Wat betekent geluk voor jou? • Wat zou je graag willen veranderen in de wereld? • Welke foto/picto doet je denken aan je kindertijd? • Wat was je grootste droom als kind? Wat is je grootste droom vandaag? • Wat zou je willen veranderen in je leven? • Waar ben je bang voor? • Waar word je heel boos van? • Wat is je grootste vreugde? • Wat betekent voor jou 'een goede thuis'? • Wat betekent familie voor jou? De leerlingen nemen een prent/picto uit de stapel die ze associëren met deze vraag. Laat nadien enkele leerlingen aan het woord om te vertellen waarom ze deze uitkozen. Je kan een tijdslimiet instellen en een puntenverdeling toepassen om het wat spannender te maken. Bijvoorbeeld dat ze 5 of 10 seconden krijgen om een prent te zoeken. Geef dan punten voor de eerlijkste, grappigste of origineelste uitleg. Het moet wel authentiek zijn. Dingen verzinnen levert geen punten op.

Vereenvoudiging voor OKAN:

Als je een uitwisseling organiseert met anderstalige leerlingen, en je hebt met hen nog niet veel gewerkt met de vragen uit de vragenlijst, kan het beter zijn om de leerlingen zelf te laten knippen in tijdschriften. De Nederlandstalige leerlingen kunnen de OKAN-leerlingen dan helpen om de vragen te begrijpen. Je kan in dit geval de foto's en picto's uit bijlage **2_4_1 (OKAN)** afprinten en uitdelen per groepje. De Nederlandstalige leerlingen kunnen deze dan gebruiken om aan de OKAN'ers uit te leggen wat de vraag wil zeggen. Ze kunnen samen in de tijdschriften op zoek gaan naar passende beelden en op die manier de vragen proberen duidelijk te maken. Omdat ze mekaar moeten helpen, leren ze elkaar meteen ook beter kennen. Best gebruik je dan ook de meer beperkte vragenlijst uit **werkmap level 2** namelijk **bijlage 2_1_1 (thema's en vragen kort)**. Laat de leerlingen de vragen aan elkaar stellen.

Deze activiteit is gebaseerd op de theorie van Manfred Max-Neef over de fundamentele menselijke behoeften¹⁰. Volgens Manfred Max-Neef zijn er negen menselijke basisbehoeften die constant blijven, ongeacht de cultuur of de historische periode. Het enige wat verandert metertijd en tussen de culturen is de strategieën die men gebruikt om deze noden te bevredigen. De behoeften die hij onderscheidt, hebben geen specifieke hiërarchische volgorde¹¹:

Overleven - Bescherming - Liefde/genegenheid - Begrip - Participatie - Vrije tijd - Creatie - Identiteit - Vrijheid

Door af te toetsen in welke mate deze behoeften vervuld zijn, kunnen gemeenschappen nagaan hoe welvarend ze zijn. Iedere fundamentele behoefte die niet bevredigd wordt, duidt op (materiële of immateriële) armoede. Tegen deze achtergrond krijgen woorden als 'armoede' en 'rijkdom' dus ook een heel andere betekenis...

Met deze activiteit willen we de leerlingen zelf laten nagaan welke verschillen er zijn tussen mensen van hier en mensen uit andere culturen. Ze is dan ook ideaal voor gebruik tijdens een uitwisseling met jongeren afkomstig uit andere culturen. Wat niet wil zeggen dat het niet bruikbaar is voor een ander soort uitwisseling. In dat geval zal je eerder op individuele gelijkenissen en verschillen focussen in plaats van op het culturele.

Activiteit 2: Wat heb ik? nodig? om gelukkig te zijn?

Doel:	• Leerlingen denken na over eigen normen en waarden • Leerlingen leren de normen en waarden van andere culturen kennen (in geval van uitwisseling met multiculturele groepen) • Leerlingen (h)erkennen de gelijkenissen en verschillen en komen zo tot een grotere solidariteit • De leerlingen komen tot een groter gevoel van solidariteit door het onderzoeken van de mate waarin bepaalde basisbehoeften bij hen en in andere culturen vervuld zijn (in geval van uitwisseling met multiculturele groepen)																				
Duur:	80 min (zonder de uitbreiding, mogelijks langer als je werkt met OKAN)																				
Korte inhoud:	onderzoek in groepsverband naar en discussie over de elementaire behoeften van de mens in verschillende culturele contexten (in geval van uitwisseling met multiculturele groepen). Indien de uitwisseling niet met (een) multiculturele groep(en) plaatsvindt, is het een onderzoek naar en discussie over de elementaire behoeften die ons allen verbinden.																				
Benodigdheden:	• bord • bijlage 2_4_2 (invulblaadje) ‘Wat heb ik nodig om gelukkig te zijn’ in werkmap level 2 (uitknippen, één per deelnemer) • bijlage 2_4_2 (vertaaltabel OKAN) in werkmap level 2 • bijlage 2_4_2 (overzichtstabel) van de behoeften Max-Neef in werkmap level 2 • Afgedrukte kaarten van www.worldmapper.org of computer, internetverbinding en beamer • computer, internetverbinding, luidsprekers en beamer om filmpjes ‘Samen 11 miljoen’ af te spelen																				
Werkwijze:	Deel de invulblaadjes uit en laat ze de vragen eerst individueel oplossen. Ze mogen bij elke vraag maximaal 1 ding opschrijven: dat wat voor hen het meest van toepassing, het belangrijkste is. Verdeel de leerlingen vervolgens in evenwichtige groepen (evenveel leerlingen uit klas A als uit klas B) van ongeveer 4 leerlingen. Laat ze hun behoeften (die ze net neerschreven) vergelijken met elkaar. Bijvoorbeeld: in dit voorbeeldgroepje waren de antwoorden: <table><tr><th>Vraag</th><th>Anouk</th><th>Jafahr</th><th>Lewis</th><th>Giti</th></tr><tr><td>Wat heb ik?</td><td>Een smartphone</td><td>Papieren</td><td>Een gsm</td><td>Mijn moeder</td></tr><tr><td>Wat heb ik nodig?</td><td>Geld</td><td>Een diploma</td><td>Een dak boven mijn hoofd</td><td>Taal (Nederlands) leren</td></tr><tr><td>Wat heb ik nodig om gelukkig te zijn?</td><td>Mijn familie</td><td>Familie en vrienden</td><td>Mijn tweelingbroer</td><td>Liefde</td></tr></table>	Vraag	Anouk	Jafahr	Lewis	Giti	Wat heb ik?	Een smartphone	Papieren	Een gsm	Mijn moeder	Wat heb ik nodig?	Geld	Een diploma	Een dak boven mijn hoofd	Taal (Nederlands) leren	Wat heb ik nodig om gelukkig te zijn?	Mijn familie	Familie en vrienden	Mijn tweelingbroer	Liefde
Vraag	Anouk	Jafahr	Lewis	Giti																	
Wat heb ik?	Een smartphone	Papieren	Een gsm	Mijn moeder																	
Wat heb ik nodig?	Geld	Een diploma	Een dak boven mijn hoofd	Taal (Nederlands) leren																	
Wat heb ik nodig om gelukkig te zijn?	Mijn familie	Familie en vrienden	Mijn tweelingbroer	Liefde																	

¹⁰Misschien leerden sommige leerlingen al over de behoeftepiramide van Maslow. Beide theorieën zijn niet in strijd met elkaar. Het verschil met Maslov is het onderscheid dat Max-Neef maakt tussen behoeften (needs) en middelen om behoeften te bevredigen (satisfiers). De 'klassieke' behoeften als eten, drinken, wonen, onderwijs, kleding,... zijn volgens deze theorie geen behoeften, maar manieren om een of enkele van de 9 echte behoeften te vervullen (zogenaamde 'bevredigers').

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Fundamental_human_needs

Stel volgende vragen:

- Waren er groepjes met heel gelijkaardige antwoorden? Wat was hetzelfde? **(in het voorbeeld: wat ze nodig hebben om gelukkig te zijn, heeft bij drie van de vier iets met familie te maken)**
- Waren er groepjes met heel verschillende antwoorden? **(in het voorbeeld: de antwoorden op de eerste twee vragen zijn toch nogal verschillend)**
- Nog zaken die voor jullie erg opvallend waren? **(in het voorbeeld: de antwoorden op de eerste twee vragen waren bij de meesten eerder gericht op tastbare, materiële zaken)**
- Hoeveel verschillende culturen bevinden zich in jouw groepje? Hoe zou je ze benoemen (die culturen)? Als je het woord 'cultuur' moeilijk vindt, kan je naar het land van herkomst refereren. Alhoewel dat bij sommigen, die bijvoorbeeld al heel lang in België wonen, misschien naar hun gevoel niet meer overeenkomt met 'hun' cultuur. In dat geval laat je de leerling zelf beslissen welke cultuur voor hem/haar primeert. **(in het voorbeeld: in dit groepje zitten drie verschillende culturen: Anouk en Lewis zijn Vlaams, Jafahr is Marokkaans en Giti is Indisch)**
- Kan je je ook vinden in de antwoorden van anderen uit jouw groep? Zo ja, welke? **(in het voorbeeld: in dit groepje kon iedereen zich vinden in de antwoorden op de derde vraag)**
- Waren er antwoorden in jouw groep waar jij je niet in kan vinden? **(in het voorbeeld: Anouk vond het niet nodig om een diploma te hebben, zij is van mening dat je zonder diploma ook wel ergens kan geraken in het leven)**
- Welke van deze drie vragen peilt naar iets wat onmisbaar is voor jullie? De eerste, tweede of derde vraag? Of anders geformuleerd: welke van je drie antwoorden is iets wat onmisbaar is in je leven en dus een basisbehoefte? **(in het voorbeeld: bij alle vier was dat het antwoord op de derde vraag, omdat dat hen het meest gelukkig maakt)**

Naar aanleiding van die laatste vraag kan je nu de negen basisbehoeften van Max-Neef op het bord brengen. Leg uit wat dit is (je kan je baseren op de uitleg die hierboven staat).

Voor OKAN: Ook de OKAN-leerlingen moeten de negen begrippen begrijpen. Daarom hebben we de termen in verschillende talen vertaald en geïllustreerd. Als het niet lukt om het woord in het Nederlands te omschrijven, kan je dus een beroep doen op **bijlage 2_4_2 (vertaaltabel OKAN)**, die je kan afdrukken en uitdelen. Verzeker je ervan dat iedereen het goed begrijpt.

Deel de **bijlage 2_4_2 (overzichtstabel)** uit (één per groepje) en laat de leerlingen in hun groep de drie basisbehoeften, die ze daarnet elk voor zichzelf hebben bepaald, in de tabel plaatsen. Kolommen 2-5 kunnen daarbij een hulp zijn. Ze moeten ze quoteren door streepjes naast de overeenkomstige behoefte in de tabel te plaatsen: de – voor hen – belangrijkste van de 3 krijgt 3 streepjes, de volgende 2 en de minst belangrijke 1 streepje. Als er twijfel zou bestaan tussen twee behoeften, mag de leerling zelf bepalen welke behoefte volgens hem/haar het meest van toepassing is.

Voor OKAN: Het is niet erg dat anderstalige leerlingen niet alle woorden uit kolommen 2-5 begrijpen. Ze dienen enkel als hulpmiddel indien de leerlingen moeite hebben om hun persoonlijke basisbehoefte ergens bij te plaatsen. Het is dan ook de bedoeling dat de Nederlandstalige leerlingen de anderstaligen helpen.

Laat ze met hun eigen woorden aan elkaar uitleggen waarom deze behoefte daarbij zou moeten staan. Sommige groepsleden hebben hier misschien andere ideeën over, dus is het belangrijk dat ze even de tijd krijgen om hun keuzes tegenover elkaar te verantwoorden en samen te bespreken.

⁷ “Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid.”, Gie Deboutte, 2008, pp. 131-132.

Bijvoorbeeld: In het groepje van Anouk, Giti, Jafahr en Lewis werden de streepjes als volgt verdeeld:

Vraag	Anouk	Jafahr	Lewis	Giti
Wat heb ik?	Een smartphone -> bij vrije tijd	Papieren -> bij bescherming	Een smartphone -> bij participatie	Mijn moeder -> bij liefde/ genegenheid
Wat heb ik nodig?	Geld -> bij overleven	Een diploma -> bij begrip/ verstaan	Een dak boven mijn hoofd -> bij overleven	Taal Nederlands) leren -> bij begrip/ verstaan
Wat heb ik nodig om gelukkig te zijn?	Mijn familie -> bij liefde/ genegenheid	Familie en vrienden -> bij liefde/ genegenheid	Mijn tweelingbroer -> bij liefde/ genegenheid	Liefde -> bij liefde/ genegenheid

Hier ontstond een beetje onenigheid, want Anouk en Lewis hadden hetzelfde opgeschreven. Op het eerste gezicht klopte het dus niet. Ze begrepen elkaar echter beter door erover te praten. Anouk gebruikt haar smartphone immers vooral om te kletsen met haar vriendinnen en te chatten in haar vrije tijd. Lewis daarentegen, gebruikt zijn gsm meer om via twitter en facebook meningen te uiten, om te discussiëren op fora en om bereikbaar te zijn als zijn moeder hem nodig heeft. Hij twijfelde eerst nog of dit antwoord dan eigenlijk niet bij 'vrijheid' hoorde, maar koos uiteindelijk toch voor 'participatie'.

Lewis vond eerst dat taal bij 'identiteit' hoort. Maar voor Giti behoort het Hindi tot haar identiteit en niet het Nederlands. Het Nederlands leren is voor haar vooral belangrijk om hier naar school te kunnen gaan, om vrienden te maken en om later werk te vinden. In die zin twijfelde ze nog of het misschien niet bij 'overleven' moest staan of bij 'participatie', maar uiteindelijk koos ze voor 'begrip/verstaan'. Dat begrepen de andere groepsleden nu ook.

Het resultaat voor hun groepje zag er als volgt uit:

- Overleven: ||||
- Bescherming: ||
- Liefde/genegenheid: ||||
- Begrip/verstaan: ||
- Participatie: |
- Vrije tijd: |
- Creatie: 0
- Identiteit: 0
- Vrijheid: 0

	Ga nu alle groepjes af en laat ze zeggen hoeveel streepjes ze bij elke behoefte hadden. Noteer dit op het bord: trek streepjes naast de basisbehoeften die je daarnet al noteerde. Welke behoefte komt als 'overwinnaar' uit de bus? Let op: dit wil niet zeggen dat dat voor alle mensen zo is: er bestaat geen hiërarchie in de 9 basisbehoeften volgens M. Max-Neef. Het wil alleen zeggen dat dit nu en voor deze groep de bestaande volgorde is. • Vinden jullie dit een verrassing of niet? Waarom wel/niet? Toon nu enkele filmpjes van het project 'Samen 11 miljoen'. Je vindt ze hier. Laat de leerlingen binnen hun groep bespreken op welke basisbehoefte ze betrekking hebben.
Ten slotte	Ten slotte kan je een vraaggeloesprek houden met de leerlingen. Bij heel grote groepen kan je nu beter twee cirkels maken (zorg er wel voor dat de leden van één groep bij elkaar kunnen blijven) en met een co-begeleider werken. Projectie op jezelf: • Welke behoefte wordt er niet of te weinig vervuld? • Komt de behoefte die jij het belangrijkste vond overeen met de behoefte die net het meeste streepjes kreeg? Indien niet, hoe komt dat denk je? Vond je dit raar? Stond je er zelf van te kijken? • Waren er discussies binnen jouw groepje over jouw keuze van behoeften? Wil je hier iets meer over zeggen? Projectie op de maatschappij: • Zagen jullie cultuurgebonden verschillen binnen jullie groepjes? Hoe komt dit volgens jullie? • Rond welke behoeften lijkt het in onze maatschappij fout te lopen? • Aan welke behoeften gaan wij collectief voorbij? • Welke behoeften worden niet of foutief ingevuld? • Welke behoeften worden overgeapprecieerd? Projectie op de wereld: je kan hiervoor de website www.worldmapper.org gebruiken, die ook voorgesteld wordt in 'Activiteit 3: De wereld op z'n kop' van het thema over discriminatie (level 1). Hier volgen enkele categorieën van kaarten die je hiervoor kan gebruiken: (kijk onder <i>map categories</i>) • Overleven: work, income, wealth, poverty, housing • Bescherming: health, death, disease, violence, housing • Liefde/genegenheid: niet in statistieken te vatten ;-) • Begrip/verstaan: education • Participatie: action (demonstrations, right to vote, trade unions) • Vrije tijd: communication, services (travel), movement (tourism) • Creatie: services (royalties en license fees), wealth (patents, royalty fees) • Identiteit: religion, work • Vrijheid: action (strikes, demonstrations, right to vote), violence (prisoners) Interessant wordt het als de leerlingen hun land van oorsprong mogen aanduiden op de wereldkaart. Dan kunnen jullie kijken hoe in dat land aan bepaalde behoeften voldaan wordt en hoe dat in België is. In dat geval is het best dat je de kaarten in het groot afdrukt (ze zijn beschikbaar in pdf-formaat) of projecteert met een beamer.

 Uitbreiding voor sterke groepen: Tip voor leerkrachten en leerlingen die graag nadien nog dieper op dit onderwerp ingaan.

Manfred Max-Neef onderscheidde ook vijf verschillende manieren waarop de behoeften vervuld worden. Je kan met je leerlingen onderzoeken hoe de behoeften die zij belangrijk vinden (bijvoorbeeld deze die ze opschreven op hun invulkaart) bevredigd worden. Max-Neef noemt ze *satisfiers* en onderscheidde er vijf: *violators*, *pseudo satisfiers*, *inhibiting satisfiers*, *singular satisfiers*, *synergistic satisfiers*¹². Je kan de leerlingen voor hun behoefte verschillende soorten *satisfiers* laten zoeken. Ze moeten een antwoord formuleren op deze vragen en daarvoor een beroep doen op hun eigen ervaringen en bestaande kennis:

- *Violators*: Ken je 'valse' manieren die mensen gebruiken om aan jouw behoeften te voldoen? Het gaat om zaken die beweren ons te helpen om de behoefte te bevredigen, maar in feite maken ze het net moeilijker. **Bijvoorbeeld:** reclame doet ons geloven dat bepaalde frisdranken onze dorst lessen, maar eigenlijk zorgen ze er net voor dat je meer moet plassen, waardoor je sneller uitdroogt.
- *Pseudo satisfiers*: Ken je *satisfiers* die beweren dat ze tegemoetkomen aan jouw behoeften, maar eigenlijk weinig of geen effect hebben? **Bijvoorbeeld:** het bezitten van een luxueuze wagen kan je het gevoel geven je eigenwaarde op te krikken, maar in feite is dat iets wat van binnenuit moet komen.
- *Inhibiting satisfiers*: Ken je *satisfiers* die jouw behoeften over-bevredigen, waardoor andere behoeften dreigen in de kou te komen staan? **Bijvoorbeeld:** je hebt wel nood aan bescherming, maar jouw ouders zijn overbeschermend, waardoor je niet meer bevredigd wordt in je nood aan vrijheid en vrije tijd omdat je bijvoorbeeld niet buiten mag komen 's avonds.
- *Singular satisfiers*: Ken je *satisfiers* die slechts één behoefte bevredigen, en neutraal zijn tegenover de andere behoeften? (meestal geïnstitutionaliseerd door vrijwilligers, privé-sector of overheid) **Bijvoorbeeld:** Het geven van eten aan mensen die honger lijden, zorgt er wel voor dat ze niet doodgaan (behoefte om te overleven), maar ondertussen wordt in hun andere behoeften niet voorzien.
- *Synergistic satisfiers*: Ken je *satisfiers* die een bepaalde nood bevredigen, en daarbij simultaan ook aan andere noden tegemoetkomen? (deze zijn anti-autoritair, niet gericht op het competitieve of op hebzucht) **Bijvoorbeeld:** Door mensen in ontwikkelingslanden te leren hoe ze hun akkers kunstmatig kunnen irrigeren, bevredigt je niet alleen hun behoefte aan overleven, maar ook de behoeften participatie, bescherming en begrip.

Je kan nog een stap verder gaan en onderzoeken op welke manier in onze maatschappij veel behoeften bevredigd worden. Of zelfs hoe sommige *satisfiers* onder- of oververtegenwoordigd zijn in onze samenleving. En hoe dat in andere culturen is.

¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Fundamental_human_needs

LEVEL 2 - STAP 5 - NAAR EEN RESPECTVOLLE SAMENLEVING

De helende vinger op de wonde

**LATEN WE OPHOUDEN
MET INTEGREREN
EN BEGINNEN
MET SAMENLEVEN**

In deze laatste etappe van onze uitwisseling bouwen we voort op kennis, vaardigheden, attitudes en waarden die we tijdens het voorbije proces hebben verworven. De deelnemers namen eerst zichzelf kritisch onder de loep en leerden daarna de andere(n) kennen. Doorheen dit proces bouwden ze met elkaar een band op van vertrouwen en wederzijds respect. Alleen als aan deze voorwaarden voldaan is, kan je overgaan tot de laatste stap.

Hierin durven we net iets verder gaan. We begeven ons voorzichtig in de taboesfeer, en proberen die te doorprikken. Dit zijn absoluut geen activiteiten die je kan doen met jongeren die elkaar nog maar net leren kennen, omdat we hierin echt de gevoelige snaren durven raken. We leggen de vinger op de wonde en rekenen erop dat **de dialoog tussen de leerlingen** helend zal werken voor ieder van hen.

Loesje

Dit is een werkvorm¹³ die door ons aangepast is voor uitwisseling met allochtonen¹⁴. Als je uitwisselt met een groep waarin geen allochtonen zitten, kan je de oorspronkelijke versie nemen (zie voetnoot 1) die bedoeld is om stereotiepe visies tegenover jongens en meisjes bloot te leggen. Of je kan de workshop naar eigen goeddunken aanpassen aan je doelpubliek.

Activiteit 1: Great expectations

Doel:	• Clichés en stereotiepe visies blootleggen • Inzien dat de verschillen die men over autochtonen – allochtonen vertelt vaak stereotiep zijn en niet steeds erkend worden • Verschillen in verwachtingen naar allochtonen – autochtonen toe in kaart brengen (wat betreft het aannemen van een bepaalde houding of het stellen van bepaalde daden in onze maatschappij en in ons land)
Duur:	30 min
Korte inhoud:	Onderzoek naar en dialoog over de verschillende verwachtingen die mensen tegenover elkaar hebben.
Benodigdheden:	• bord • invulblad bijlage 2_5_1 (great expectations) uit werkmap level 2 (voor elke leerling een exemplaar) • schrijfgereif
Werkwijze:	Iedereen vult eerst individueel het invulblad in. Terwijl de leerlingen dit doen, maak je op het bord 4 kolommen: 1) Wat verwachten autochtonen van allochtonen? 2) Wat denken allochtonen dat er van hen verwacht wordt? 3) Wat denken autochtonen dat er van hen verwacht wordt? 4) Wat verwachten allochtonen van autochtonen? Bestaat je groep uit meer dan 20 leerlingen, verdeel de groep dan evenwichtig in twee en werk met een co-begeleider. Vervolgens laat je de leerlingen hun antwoorden vertellen en vul je die in de juiste kolom in. Nu kan je de verschillende kolommen gaan vergelijken en verschillen en gelijkenissen ontdekken. • Vergelijk kolom 1 en 2: is wat autochtonen van allochtonen verwachten anders dan wat allochtonen denken dat er van hen verwacht wordt? • Vergelijk kolom 3 en 4: is wat allochtonen van autochtonen verwachten anders dan wat autochtonen denken dat van hen verwacht wordt? • Zijn de verwachtingen steeds duidelijk? Eénduidig? Anders dan vroeger? • Vergelijk kolom 1 en 4: zijn er grote verschillen in verwachtingen naar autochtonen/allochtonen? Hoe komt dit? • Heb je soms last met enkele van deze verwachtingen? Welke? Waarom? • Wat moet er volgens jou gebeuren opdat verkeerde opvattingen en verwachtingen van mensen tegenover elkaar vermeden of weggewerkt kunnen worden?

¹³ Inspiratie: [Werkmap Goede Minnaars](#), Sensoa vzw 2011, pp. 106-107

¹⁴ We gebruiken hier voor het gemak de termen allochtoon en autochtoon, alhoewel we ten volle beseffen dat deze termen niet alleen erg beladen kunnen zijn, maar ook al lang niet meer éézijdig te benoemen zijn. Met autochtoon bedoelen we mensen die hier geboren zijn en al hun hele leven in België wonen. Met allochtoon bedoelen we mensen die niet in België geboren zijn en hier ook niet heel hun leven hebben gewoond, maar een groot deel van hun leven in een ander land doorbrachten. De enige reden waarom we toch deze termen gebruiken, is opdat we niet elke keer deze lange omschrijving zouden moeten geven. Deze publicatie is juist bedoeld om labels te verwijderen en niet om ze op te plakken. Vandaar deze verduidelijking.

Activiteit 2: Debat voor een respectvolle samen-leving¹⁵

Doel:	• leerlingen tonen respect voor elkaars mening, zelfs als deze verschilt van hun eigen mening. • Leerlingen denken na over hun eigen normen en waarden. • Leerlingen komen op voor hun eigen mening. • Leerlingen leven zich in een ander standpunt in (empathie).
Duur:	afhankelijk van hoeveel stellingen je kiest. Met werkwijze 2 gaat het iets sneller vooruit (je kan meer stellingen doen in dezelfde tijd), maar het verloop kan ietwat chaotischer zijn.
Korte inhoud:	2 manieren om een debat te voeren met stellingen rond het thema samen-leven en alle uitdagingen die daarmee gepaard gaan.
Benodigdheden:	• bijlage 2_5_2 (stellingen) uit werkmap level 2 • Voor werkwijze 1: stoelen in een kring, rode en witte kaarten • Voor werkwijze 2: lang touw/rol tape/krijt of iets anders om een lange lijn mee aan te duiden op de grond
Werkwijze 1:	Knip de stellingen uit en doe ze in een hoed of een zak. Bij groepen groter dan 15 deelnemers, raden we aan om in twee gemengde groepen te werken, met een co-begeleider. Leerling X neemt nu een stelling uit de hoed of zak. Hij/zij mag nadenken vooraleer deze stelling te verdedigen (je mag tot drie keer toe een andere stelling nemen). Daarna leest hij/zij de stelling luidop voor en verdedigt deze. De linker buurman of -vrouw (leerling Y) moet vervolgens tegen deze mening ingaan. Y mag proberen de argumenten van X onderuit te halen. Leerling X krijgt nu het laatste woord: hij/zij mag als laatste reageren op de argumenten van Y. Vervolgens steken de andere leerlingen uit de kring een witte kaart omhoog als ze de argumentatie van leerling X volgen, een rode als ze Y geloven. Geef de andere leerlingen ten slotte de tijd om te reageren: • Waarom kiezen ze voor X of Y? • Vonden zij nog andere argumenten? Zijn er belangrijke zaken die niet aan bod kwamen in de discussie? • Wie houdt er nog een andere mening op na?
Werkwijze 2:	Breng een lange streep aan op de grond. Lees telkens een stelling voor. Iedereen mag hier nu op reageren: links van het touw wil zeggen 'oneens', rechts is 'eens'. Door dichterbij of verder van de lijn te gaan staan, kunnen de leerlingen aangeven in welke mate ze het al dan niet eens zijn. Zo krijg je meer genuanceerde standpunten te horen. Laat vervolgens enkele leerlingen aan het woord. Vraag om hun standpunt te verduidelijken. Het is interessant om de leerlingen die heel ver van de lijn staan (langs beide kanten) aan het woord te laten en deze meningen nadien te laten nuanceren door leerlingen die dichterbij de lijn staan. Vereenvoudiging voor uitwisseling met OKAN: de eerste 8 à 10 stellingen zijn meer aangewezen om te gebruiken in een uitwisseling met OKAN omdat het taalgebruik iets makkelijker is.

¹⁵ Inspiratie: Werkmap Goede Minnaars, Sensoa vzw 2011.

NA LEVEL 2 - EVALUATIE

Afronden in schoonheid

Voorzie voldoende tijd om rustig en in schoonheid te eindigen. Niets is vervelender dan een zorgvuldig voorbereide uitwisseling die eindigt in chaos omdat iedereen snel zijn trein moet halen of op tijd wil zijn voor een volgende les. Merk je dat de timing in het gedrag komt? Kies er dan liever voor om een (deel van) een activiteit te schrappen, dan om het slotmoment te laten vallen. Bovendien wil je waarschijnlijk graag weten wat de deelnemers ervan vonden en of deze activiteiten voor herhaling vatbaar zijn.

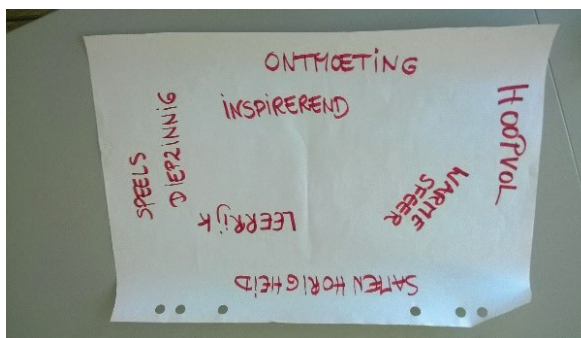
We reiken hieronder ook ideeën aan voor een evaluatie na het uitwisselingsmoment, dus per klas. Probeer die evaluatie zo snel mogelijk na de workshop te organiseren, als alles nog vers in het geheugen van je leerlingen zit. Hoe langer je daarmee wacht, hoe minder genuanceerd de leerlingen zullen zijn bij hun terugblik.

Activiteit 1: Hoger/lager

Doel:	Evalueren
Duur:	5 à 10 min (afhankelijk van het aantal vragen dat je wil stellen)
Korte inhoud:	De leerlingen geven feedback door visueel een bepaald standpunt in te nemen.
Benodigdheden:	stoelen in een kring
Werkwijze:	Alle deelnemers gaan in een kring zitten op een stoel. De leerkracht stelt vragen en de leerlingen antwoorden door een bepaalde houding aan te nemen: Rechtstaan = positief/ja Zitten op de stoel = geen mening Zitten op de grond = negatief/nee Na elke vraag kan je enkele deelnemers aan het woord laten om hun mening te duiden. Indien je gebruik maakte van de 'RESPEKT-afspraken' uit bijlage 2_1_3 (picto's RESPEKT), kan je voor de vragen 4 – 9 hiernaar verwijzen. Mogelijke vragen: 1) Wat vond je van de activiteit(en)? (duiden welke, eventueel elke activiteit afzonderlijk laten evalueren) 2) Vond je dit een nuttige activiteit? (duiden welke, eventueel elke activiteit afzonderlijk laten evalueren) 3) Heb je je goed geamuseerd? (duiden welke, eventueel elke activiteit afzonderlijk laten evalueren) 4) Werde iedereen met het nodige respect behandeld? 5) Werde er voldoende naar elkaar geluisterd? 6) Kreeg iedereen de kans om zijn mening te zeggen? 7) Werde er goed samengewerkt? 8) Werde er niemand uitgelachen? 9) Had je het gevoel dat je vrij was om te vertellen wat je wilde? 10) Heb je het gevoel dat je de leerlingen van de andere klas beter hebt leren kennen? 11) Is je mening over leerlingen van de andere klas na deze uitwisseling veranderd? 12) Heb je nieuwe vrienden gemaakt? 13) Wat vond je van de sfeer in de groep? 14) Wat vond je van de begeleiders? 15) Heb je iets bijgeleerd? 16) Heb je dingen bijgeleerd over 'de andere' die je nog niet wist? 17) Heb je dingen bijgeleerd over jezelf die je tot voor vandaag niet wist? 18) Zal je nog contact houden met de mensen die je vandaag hebt leren kennen? Alternatief: De begeleider stelt een aantal vragen waarop de deelnemers moeten antwoorden door een positie in te nemen ten opzichte van een lijn. De positie wordt op voorhand afgesproken, bijvoorbeeld links van de lijn is 'ja', rechts van de lijn is 'nee'. De deelnemers geven hun mening weer door dichterbij of verder van de lijn te gaan staan. Uiterst links gaan staan, wil bijvoorbeeld zeggen dat je héél erg akkoord gaat.

Activiteit 2: Woord van de dag

Doel:	Evalueren
Duur:	10 min
Korte inhoud:	De leerlingen geven feedback in één woord ¹⁶ .
Benodigdheden:	• grote affiche • alcoholstift • stoelen in een grote cirkel
Werkwijze:	De begeleider vraagt de leerlingen om hun ervaringen bij deze uitwisseling in één woord weer te geven. Geef de alcoholstift door in de cirkel; elke leerling mag nu naar het midden komen en één woord op de affiche schrijven. Daarna geeft hij/zij de stift verder door. Hoe zou je deze uitwisseling met één woord omschrijven? Vraag eventueel uitleg naar het waarom. Bij elk woord vraagt de begeleider aan de rest van de groep wie zich ook in dit woord kan vinden. Op het einde zal het moeilijker zijn om woorden te vinden die er nog niet op staan. Het hoeft dan ook geen verplichting te zijn om naar het midden te komen. Of je kan de leerlingen een streepje of een kruisje laten zetten naast een woord dat er al staat, als dat nu net het woord is dat voor hem/haar het best zijn/haar mening weergeeft. Voor uitwisselen met OKAN: Als de OKAN-leerlingen geen goed woord vinden, kunnen ze met hun eigen woorden een omschrijving geven. De anderen kunnen dan helpen om het samen te vatten in één woord.

¹⁶ Geïnspireerd op: "Leerrijk en gezellig. Methoden voor groepsgesprekken over culturele verschillen (heen).", uitgave van de Provincie Oost-Vlaanderen, 2014, p. 108. (ook integraal te downloaden via de website van [Babelonië](http://Babelonië.be))

Activiteit 3: Vind ik (niet) leuk

Doel:	Evalueren
Duur:	5 min
Korte inhoud:	De leerlingen geven feedback op de uitwisseling door aan te geven welke dingen ze goed vonden, welke ze slecht vonden en welke voor verbetering vatbaar.
Benodigheden:	• 3 affiches met 'Vond ik goed', 'Vond ik slecht', 'Kon beter' • Post-its • schrijfgerei
Werkwijze:	Is een eerder vrijblijvende afsluitende activiteit. Terwijl iedereen wat begint na te praten, al dan niet met een hapje of een drankje erbij, krijgen de leerlingen de kans om hun mening te geven. De leerlingen mogen zaken die ze goed of slecht vonden of zaken die beter konden op post-its schrijven en deze op de poster van hun keuze kleven.

Activiteit 4: Look beyond borders

Doel:	Evaluëren
Duur:	15 min
Korte inhoud:	Leerlingen vergelijken wat ze zelf hebben gedaan met het experiment dat ze zien in het filmpje en geven een waarde-oordeel.
Benodigdheden:	• filmpje "Look beyond borders" van Amnesty International • stoelen in een grote cirkel
Achtergrondinfo:	20 jaar geleden ontdekte psycholoog Arthur Aron dat hij mensen dichterbij elkaar kan brengen, enkel door hen 4 minuten lang in elkaars ogen te laten kijken. Alleen wanneer je tegenover iemand zit en deze persoon recht in de ogen kijkt, kijk je voorbij de anonimiteit en ontdek je de mens die daar zit, met zijn angsten, dromen, lijden, liefdes, ... Op basis van deze bevindingen voerde Amnesty International een eenvoudig experiment uit waarbij vluchtelingen en Europeanen tegenover elkaar zitten en in elkaars ogen kijken. Het resultaat van dit experiment is even ontroerend als hartverwarmend en zie je in het filmpje. Het experiment werd uitgevoerd in Berlijn: symbool bij uitstek als het gaat om verdeling van volkeren én het overwinnen van deze verdeling. De deelnemers aan dit experiment waren mensen zoals jij en ik. De situaties werden niet in scène gezet; ze wilden échte en natuurlijke, spontane reacties. De mensen die tegenover elkaar kwamen te zitten zagen elkaar daar voor het eerst in hun leven. De meeste vluchtelingen kwamen uit Syrië en leefden op dat moment nog geen jaar in Europa.
Werkwijze:	Toon het filmpje aan de leerlingen. Zet jullie in een grote cirkel en laat de leerlingen vertellen wat ze hierbij voelen. Waar draait dit filmpje om? Geef ook wat achtergrondinfo (zie hierboven) over het filmpje. Wat is de meerwaarde van een dergelijk experiment? Wat heeft dit filmpje nu te maken met wat ze net zelf gedaan hebben? Als je het gevoel hebt dat de sfeer echt goed zit, kan je afsluiten met eenzelfde experiment. Laat elke leerling van klas A tegenover een leerling van klas B zitten en de volle 4 minuten in elkaars ogen kijken. Lachen (en ook huilen) is toegelaten; het kan soms mooi zijn en nodig om eens te ontladen.

Activiteit 5: Ideeën om achteraf in je eigen klas te doen

Werkwijze:

1) Als je vooraf activiteit 2 ('Talk tot he hand') deed uit level 1, stap 1: identiteit, dan kan je deze handen uitwisselen. De leerlingen van klas A krijgen de handen van klas B en omgekeerd. Nu ze elkaar wat beter hebben leren kennen tijdens de uitwisseling kunnen ze proberen om te raden welke hand bij welke persoon hoort. Een klaslijst met foto's kan hierbij goed van pas komen.

2) Als je vooraf activiteit 4 ('Stellingspel') deed uit level 1, stap 3: vooroordelen/stereotypen, dan kan je deze activiteit nu nog eens herhalen. Je kan dezelfde stellingen opnieuw doen, of ze een beetje aanpassen, zodat het niet te veel opvalt. Je zou bijvoorbeeld ook een foto kunnen nemen de eerste keer dat je dit deed en nu opnieuw één nemen. Daarna kan je de foto's (en vooral de posities van alle leerlingen) herbekijken. Zijn hun standpunten veranderd en zo ja, in welke zin? Ideale methode om op zoek te gaan naar de impact van je uitwisseling. Vooral van toepassing op uitwisselingen met een OKAN-klas.

3) Laat elke leerling (al dan niet anoniem) antwoorden op drie vragen:

- Wat heb je bijgeleerd over jezelf?
- Wat heb je bijgeleerd over de ander(n)?
- Waarom zou je dit (niet) opnieuw willen doen? (schrappen indien nodig)

Verzamel nu alle reacties en stuur ze op naar de andere klas. Je kan dan de reacties van de andere klas ook delen met jouw leerlingen en er eventueel dieper op in gaan.

Je mag de reacties van jouw leerlingen ook opsturen naar [ons](#), wij vinden het altijd fijn om feedback te krijgen van de mensen die onze methodieken uitprobeerden.